

ΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΜΥΡΙΝΑΣ ΛΗΜΝΟΥ¹

Στον πρώτο όροφο του αρχαιολογικού μουσείου της Μύρινας Λήμνου έχουν εκτεθεί οι επιγραφές, που ήλθαν στο φως με την αρχαιολογική σκαπάνη σε ανασκαφές στο νησί του Ηφαιστου, τη Λήμνο, ή ήταν τυχαία ευρήματα και παραδόσεις από το ίδιο νησί, ή μεταφέρθηκαν από τα γειτονικά νησιά της Ίμβρου και της Τενέδου, με τα οποία η Λήμνος από την αρχαιότητα έως τον 206 α. ήταν στενά δεμένη με ιστορικούς, πολιτιστικούς και εμπορικούς δεσμούς.

Πολύτιμο το κείμενο των επιγραφών, το οποίο, σε συνδυασμό με τις φιλολογικές πηγές, τα ανασκαφικά δεδομένα και τις νομισματικές μαρτυρίες, πληροφορεί, διδάσκει και διαφωτίζει την ιστορία, τη θρησκεία και το πολιτειακό καθεστώς της Λήμνου στην αρχαιότητα. Πρόκειται για τιμητικές επιγραφές στην πλειονότητά τους, αναθηματικές και επιτύμβιες, επιγραφές σχετικές με την εξαγορά και χειραφέτηση σκλάβων, "όροι" οικιών, χωραφιών και τεμενών.

Λίλλιαν Αχειλαρά

Αρχαιολόγος, Κ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Είναι γνωστό ότι στο τέλος του 6ου αι. π.Χ. οι Αθηναίοι, με αρχηγό το Μάτιάδη, τον πατέρα του Κύμανα και νικητή της μάχης του Μαραθώνα, κατέκτησαν τη Λήμνο. Μετά από μια σύντομη κατοχή του νησιού από τους Πέρσες, κατά τη διάρκεια της οποίας αναγκάσθηκαν οι Λήμνοι να ενισχύσουν τη ναυτική δύναμη του ρέρην στους Περσικούς πολέμους, η κυριαρχία του περνά και πάλι στα χέρια των Αθηναίων. Προκειμένου οι Αθηναίοι να εδραιώσουν τη δύναμή τους, στα μέσα του 5ου αι. π.Χ. εγκατέστησαν στο νησί Κληρούχους, δηλαδή Αθηναίους πολίτες στους οποίους δόθηκε κλήρος γης. Οι κληρούχοι στη νέα τους πατρίδα διατηρούσαν το δικαιωμα του Αθηναίου πολίτη. Τα διασωθέντα ονόματά τους, ακολουθώντας τη συνήθεια της Αθήνας, έχουν το όνομα του πατέρα, στη γενική, και το όνομα του δήμου, στον οποίο ανήκουν. Ετοι στην επιτύμβια στήλη από την Ηφαιστιά (αριθ. 2171)², που χρονολογείται στα μέσα του 3ου αι. π.Χ., διαβάζουμε: ΑΡΧΙΑΣ ΑΝΔΡΟ-ΚΛΕΙΔΟΥ ΦΗΓΑΙΕΥΣ ΧΑΙΡΕ. Ο νεκρός

Αρχίας, και μετά την εγκατάστασή του στη Λήμνο, εξακολουθεί να ανήκει στο δήμο Φηγαίας, και επομένως στην Αιγαίνη φυλή. Το ίδιο βλέπουμε στην επενδύρηφα μαρμάρινη στήλη (αρ. X8, ΚΑΒΕΙΡΙΟ³) του τελούς του 4ου αι. π.Χ., που ήθελε στη φωνή κατά τη διάρκεια των ανασκαφών στο Καβείριο της Λήμνου, με ψήφισμα προς τιμήν του ταύτια των ιερών χρημάτων Νικόδοτρου, του γιου του Αρχεδήμου, από τον ίδιο δήμο με τον Αρχά της επιτύμβιας στηλής που αναφέραιμε. Στο δήμου του Σουνίου και στη Λεοντίδη φυλή ανήκει και το τιμαλέμον πρόσωπο στην στήλη αρ. XI1, ΚΑΒΕΙΡΙΟ⁴, του δεύτερου μισού του 3ου αι. π.Χ., από τα ιερά των Καβείρων, του οποίου το όνομα έχει χαθεί αλλά σώζεται κατάληξη του πατρωνυμιού του και το όνομα του δήμου: ... οδώρου Σουνιέα.

Οι κληρούχοι του νησιού, όταν βρίσκονταν εκτός Λήμνου, επιπράντων και την επωνυμία Λήμνοι, από το όνομα της νέας τους πατρίδας. Σε δύο επιγραφές του δεύτερου μισού του 5ου αι. π.Χ. διαβάζουμε ονόματα Λημνίων

κληρούχων που έπεσαν στον Πελοποννησιακό πόλεμο. Σύμφωνα με το Θουκυδίδη⁵, οι Λήμνοι κατά τη διάρκεια του πολέμου αυτού τάχθηκαν με το μέρος των Αθηναίων και συμμετείχαν σε μάχης στη Λέσβο, στην Πύλο, στη Χαλκιδική και στη Σικελία. Στην πρώτη από αυτές⁶ οι κληρούχοι αναφέρονται ως "Λήμνιοι ἐγ [=έκ] Μυρίνης" και το ονόμα της φυλής τους, ενώ στη δεύτερη το ονόμα της φυλής και "Λήμνιοι". Οι κληρούχοι, ως Αθηναίοι πολίτες, υπάκουαν στους νόμους του απτικού πολιτεύματος⁷ όμως, επειδή αποτελούσαν ιδιαίτερη κοινότητα στην οποία, διοικούσαν ανεξάρτητα από το δήμο των Αθηναίων. Οι επιγραφές μάς πληροφορούν για την υπάρχη δύο δήμων των κληρούχων στη Λήμνο, ένας σε καθεμία από τις πολεις της Λημνιακής "δίπολης". Ο "δήμος ὁ Αθηναίων των ἐν Μυρίνε" (αρ. 2052)⁸ αποφασίζει σε ένα ψήφισμα των μέσων του 4ου αι. π.Χ. να τιμήσει τους Πέρκωνα Χεροφα... για τις υπηρεσίες του προς το δήμο κατά τη διάρκεια του πολέμου. Τα πολεμικά γεγονότα της εποχής αυτής

1. Αρ. X9α, ΚΑΒΕΙΡΙΟ ψηφίσμα προς τιμήν των θεωρών, των σταλμένων από το δήμο των Αθηναίων κληρούχων "τῶν εν Μυρίει" στο ιερό των Καβείρων.

έχουν σχέση με το βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππο Β'. Ο Δημοσθένης στον Α' Φιλιππικό του λόγο αναφέρεται στις λεηλασίες της Λήμνου από το Μακεδόνα βασιλιά, και μάλιστα σε χρονική περίοδο που το νησί βρισκόταν κάτω από την κυριαρχία των Αθηναίων¹³. Και στην επιγραφή των αρχών του 1ου αι. π.Χ. από την Ηφαιστία ο "δῆμος ὁ Ἀθηναίων τῶν Ἡφαιστίων" (αρ. 2190)¹⁴ εκδίδει τιμητικό ψηφίσμα για την αρετή και την ευεργεσία της Βουλής. Μια δεύτερη ονομασία του ίδιου του δήμου ως "δῆμος ὁ Ἡφαιστίων" διαβάζουμε στο απότυμα της αετωματικής στήλης (αρ. 2197)¹⁵ του 2ου αι. π.Χ. από την Ηφαιστία.

Η οργάνωση των κληρούχων της Λήμνου ακολουθούσε την πολιτειακή οργάνωση των Αθηνών. Υπήρχε Βουλή, η λειτουργία της οποίας δεν δέχεφε από αυτήν των Αθηνών, όπως βλέπεται κανείς στην επιγραφή του μουσείου με αρ. 2053¹⁶, που βρέθηκε στη Μύρινα. Πρόκειται για ψηφίσμα προς τιμήν του επιμελητή της Ηφαιστίας Σαυρί για τις υπηρεσίες που προσέφερε στο δήμο

των Αθηναίων κληρούχων της Μύρινας. Εκτός από τη γνωστή φράση στα ψηφίσματα: "ἔδεξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δῆμῳ", η επιγραφή αναφέρει τα ονόματα της πρυτανεύουσας φυλής, που είχε την εκτελεστική εξουσία, του γραμματέα, του επιστάτη (δηλαδή του προέδρου των βουλευτών) και του εισιγητή της πρότασης, από τα οποία χρονολογούνται και τα ψηφίσματα. Η Βουλή προπαρασκεύαζε τα ζητήματα της κοινότητας και κατόπιν τα εισήγησε στο δήμο. Η δικαιοδοσία της Εκκλησίας του δήμου δεν ήταν απεριόριστη στις κληρούχιες, και τα σώρια της κανονίζονταν από ψηφίσματα του δήμου των Αθηναίων. Ο δήμος εξέδιδε ψηφίσματα με τα οποία τιμούσαν και στεφάνωναν πολίτες για τις ευεργεσίες τους προς το δήμο, όπως μπορούμε να διαβάσουμε στην επιγραφή αρ. X9α, Καβείριο (εικ. 1), του δεύτερου μισού του 3ου αι. π.Χ., και στην αρ. 2052 επιγραφή των μέσων του 4ου αι. π.Χ., η αποφάσιζαν την αναγραφή του κειμένου του ψηφίσματος σε λιθινή στήλη και στήσιμο της στο ιερό των Καβείρων (αρ. X11,

Καβείριο)¹⁷. Τα ψηφίσματα της επικυρώνονταν από το δήμο των Αθηναίων, ο οποίος επίσης ρύθμιζε και διευθετούσε τις αντιπαλοτητές μεταξύ των κληρούχων¹⁸. Στην αρ. 2190 επιγραφή του μουσείου διαπιστώνεται ότι από τον 1ο αι. π.Χ., μετά την κατάκτηση του Σύλλα (86 π.Χ.), η Εκκλησία του δήμου χάνει τη δύναμή της, ενώ παράλληλα ενισχύεται η δύναμη της Βουλής και του Αρείου Παγίου, ο οποίος ασκούσε δικαστικά καθηκόντα και εποπτεία των ιερών και της λατρείας;

Εκτός από τη Βουλή και την Εκκλησία του δήμου, υπήρχαν στους δήμους των κληρούχων της Λήμνου ο άρχοντας (αρ. X7 Καβείριο του τέλους του 5ου αι. ή των αρχών του 4ου αι. π.Χ., αρ. X12 Καβείριο του 1ου αι. π.Χ. κλπ.)¹⁹, ο αγωνοθέτης (αρ. 2170 (εικ. 2) των αυτοκρατορικών χρόνων)²⁰, κλπ. Οπως συνέβαινε και σε άλλες κληρούχιες, το όνομα του επώνυμου άρχοντα, και στη Λήμνο, χρονολογούσε τα ψηφίσματα και, όπως συμπεριβαίνεται από δύο οργανωτικές επιγραφές²¹, ο επώνυμος άρχοντας θα πρέπει να αποτελούσε αξιώμα των κληρούχων.

Από τις επιγραφές της Λήμνου και από φιλολογικές μαρτυρίες γνωρίζουμε ότι η Αθήνα από τον 4ο αι. π.Χ. έστελνε υπαλλήλους της στη νησί για την πτήση της ασφάλειας και της τάξης, μια που η Λήμνος αποτελούσε τιμή της πόλης των Αθηνών. Για τους "επιμελητές" γνωρίζουμε μόνο τον αριθμό τους. Στην επιγραφή του μουσείου με αρ. 2053 η φράση "δὲ επιμελητής της Μύρινας Θεόφιλον Μελίτωνος Ἀλπεκήθεν", το όνομα του οποίου αναφέρεται και ο Υπερείδης ως μάρτυρα υπεράσπισης του Λυκόφρονα²². Στην πληροφορία του Υπερείδη στηρίζεται η άποψη ότι οι επιμελητές στέλνονταν από την Αθήνα, ενώ δεν είναι αστήρικτη και η άποψη ότι ο επιμελητής Θεόφιλος ήταν κληρούχος, σύμφωνα με την αρχαία ονομασία της Σαλαμίνας²³.

2. Αρ. 2170, Φήμισμα προς τιμήν του γιου του Μενεκράτη,
Στειριέως.

3. Αρ. X10, KABEIRIO Φύγισμα προς τιμήν του Αριστοκράτη, ταυτία των ιερών χρημάτων.

Για τις αρμοδότητες και τις δικαιοδόσιες των επιμελητών δεν γνωρίζουμε. Είναι πιθανόν ν' έχουν σχέση με το εμπόριο, μια που και στην Αθήνα υπήρχε αρχικά των επιμελητών του εμπορίου. Για το αξέμινο του "ιππάρχου" στην Αήγαυον έχουμε πιληροφορίες, μέχρι τώρα, από τις φιλολογικές πτυχές από τα μέσα του άστο¹⁰. Ο "ιππάρχος", έχοντας μαζί του σύμμα πιπικού, φρόντιζε για την ασφάλεια του νησιού από επειταρχικούς επιδρομείς αλλά και για την τήρηση της τάξης στο νησί. Ήταν δασάνες του πιπικού αναλάμβαναν οι κληρούχοι. Οι επιγραφές που αναφέρονται στην υπάρξη του "στρατηγού" χρονολογούνται στο 2ο και τον 1ο α. π.Χ.¹¹. Είναι πιθανόν παλιέρα οι στρατηγοί να παρέμειναν στην Αήγαυο μόνο για έκτακτες ανάγκες. Επιγραφική μαρτυρία στον 329¹² π.Χ., όταν χρόνιας στην Αθήνα ήταν ο Κηφισοφώντας, αναφέρει δύο στρατηγούς της Λήμνου, έναν από καθέ πολη της, να μεταφέρει τις "απαρχές" του σταριού και του κριθαριού στο ιερό της Δήμητρας στην Ελευσίνα¹³. Στην αρ. 2190 επιγραφή του μουσείου γίνεται διαχωρισμός του στρατηγού "κατά πόλιν", που θα ήταν διορισμένος από τους κληρούχους, και του στρατηγού "επί λίμνων", που θα στελνόταν στην Αθήνα. Τα σύνομάτα των δύο αυτών στρατηγών χρονολογούσαν τα ψηφισματά στα ρωμαϊκά χρόνια. Με την εγκατάσταση των κληρούχων

ρούχων στο νησί άρχισε η αφομοιωση των τωντόνια κατοικιών από τους Αθηναίους, οι οποίοι μετέδωσαν τη γλώσσα, τη θήρα και τη έθιμη τους. Στο τέλος του επόμενου από την εγκατάσταση των κληρούχων αώνων ήταν Λήμνοις απολαμβάνουν αρκετή ελευθερία, χωρὶς να αποστασιούν ή να αντιτεκόνται στην αθηναϊκή κληρούχια.

Οι εγχώριοι Λήμνιοι έχουν Βουλή και Εκκλησία του δήμου και εκδηλώνουν ψηφίσματα τιμητικά, όπως φαίνεται στην αρ. 2050 επιγραφή του τελούς του 4ου αι. π.Χ. της Μύρινα¹. Η Βουλή και ο δῆμος των Μυριναίων αποφάσισε να τιμήσει τον Πολύμνητο, για το Νόμιμων από το Ακρόθωντον της Χαλκιδικής. Οι δικαιοδόσεις της Βουλής και του δήμου διαφανούνται ανάμεσα στις τιμές που αναφέρονται στο ψηφίσμα: η προενία, η παραχώρηση ατέλειας, δηλαδή απαλλαγή από τα δημόσια βάρη και τους φόρους, και προεδρία στους αγώνες που γίνονταν με δημόσια δαπάνη. Ο "γραμματεὺς τῆς βουλῆς" εντέλεται να φροντίσει για την αναγραφή του ψηφίσματος σε λίθινη στήλη και την ανάθεση της. Στο παραπάνω τιμητικό ψηφίσμα διαβάζομε την ονομασία "δῆμος ὁ Μυριναῖος" ή "Μυριναῖοι", και αποτελεί τον επίσημο τύπο, σύμφωνα με τον οποίο δηλώνονται οι εγχώριοι κάτοικοι της Μύρινας, και μάλιστα κατά τη χρονική διάρκεια της ανεξαρτησίας τους από τους Αθηναίους. Η χρονική

αυτή περίοδος, κατά την οποία οι κληρούχοι αναγκάσθηκαν να φύγουν από τη Λήμνο, αρχίξει μετά τη νίκη του Λαζανδρού στους Αγγούς Ποταμούς (404-403 π.Χ.), οπότε το νησί περιήλθε στην εξουσία των Σπαρτιών, και τελείωνε το 387 π.Χ. με την Ανταλκίδειο Ειρήνη, όταν το νησί μαζί με την ίμβρο και τη Σύρου διέτασε πάνω στους Αθηναίους. Αντίθετα, όταν η κυριαρχία της Λήμνου περνά διαδοχικά στα χέρια των στρατηγών του Αλεξανδρού, φαίνεται ότι οι κληρούχοι δεν εγκαταλείψουν το νησί, μια που η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα διπλάσια είχε αλλάξει, με αποτέλεσμα να πάγουν οι διαμάχες μεταξύ των πόλεων-κρατών. Δυστυχώς οι επιγραφές που βρίσκονται στο μουσείο της Μύρινας δεν μας βοηθούν να συμπληρώνουμε για άλλου ειδους ελευθερίες των εγχώριων Αλμυρών. Φαίνεται όμως ότι οι ντοπιοί Λήμνιοι είχαν τα δικαιώματα της ιδιοκτησίας ακινήτων και μεταξύ την εγκατάσταση των Αθηναίων κληρούχων. Στους καταλόγους των λόγιστων¹, όπου αναγράφονται οι πόλεις της Δημαρκής Σύμμαχιας, κάτω από την ηγεμονία των Αθηναίων, που πλήρωναν επίσης φόρο, αναφερόνται και οι δύο πόλεις της Λήμνου, η Μύρινα και η Ηραϊστική Μάλιστα στο έτος 452 π.Χ. οι Λήμνιοι παλήρωσαν το ποσό των ενέα ταλάντων. Από το 447 π.Χ. και εξής, οι μεν Ηραϊστικές πλήρων-

4. Ar. 2056, όρος.

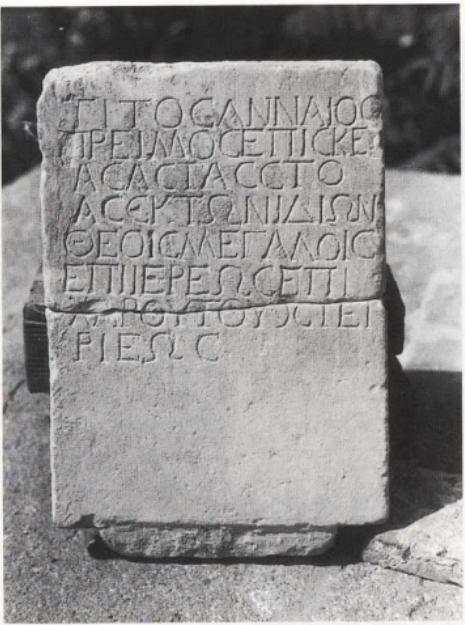
5. Ar. 12351, όρος.

ταν μεταξύ των Αθηναίων κληρούχων της Ηφαιστίας και των εγχώριων συμπολίτων τους. Στον όρο αναγράφονται από το δανειστή σύντομα στοιχεία για το δάνειο, εγγύηση του οποίου αποτελούσαν ένα σπίτι ή ένα χωράφι ή και τα δύο μαζί. Τα σπίτι και το χωράφι έμεναν στην κυριότητα του δανειζόμενου, ο οποίος όμως δεν είχε το δικαίωμα να τα πουλήσει ή να τα δώσει χωρίς τη συγκατάθεση του δανειστή. Ο δανειζόμενος είχε τη δυνατότητα να ανακτήσει την εγγυημένη περιουσία με την επιστροφή των δανεισθέντων. Η έκραφτη "πεπραμένον επί λύσε" αναφέρεται σχεδόν σ' όλες τις ανάλογες επιγραφές και θυμίζει τις σύγχρονες υποθηκεύσεις. Στην ar. 2056 επιγραφή (εικ. 4), από την Κώμη της Λήμου, αναφέρεται η υποθηκευτή σπιτιού και χωραφού για δάνειο 2300 δραχμών. Η πράξη της δανειοδότησης έγινε κατά τη διάρκεια της θητείας του ἀρχοντα Νικοδώρου στα 314/3 π.Χ. Οι παλιότερες επιγραφές των "όρων" αυτών χρονολογούνται στον 50 αι. π.Χ. (ar. 2169, 12349, 12351 (εικ. 5) και 2189)²⁷.

Εκτός από τους παραπάνω όρους, στη μουσείο της Μύρινας υπάρχουν δύο επιγραφές που αποτελούσαν ορόσημα τεμένους της θέας Αρτέμιδας. Στον ar. 12513 όρο²⁸ από τη θέση Κεραμίδαρι ή Μάυρα Αμπέλια Λήμου, των μέσων του οποίου αι. π.Χ. (αποτελεί την αρχαιότερη επιγραφή του μουσείου), διαβάζουμε: ΉΡΟΣ ΤΩ ΤΕΜΕΝΑ ΤΕΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ. Σε κοντινή απόσταση, στη θέση Αναφανή Λήμουν, κατά τη διάρκεια ανασκαφής έρευνας ήλθε στο φως λίθινος όρος (ar. 11250)²⁹ με την επιγραφή: ΟΡΟΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ. Ο όρος αυτός χρονολογείται στον 40 αι. π.Χ. Διαπιστώνουμε ότι οι επιγραφές διαφωτίζουν και ενισχύουν τις γνώσεις μας και για τη θρησκεία της Λήμουν. Η Αρτέμιδα, πολιούχος θεά της Μύρινας, λατρεύεται με την ιδιότητά της ως θεά της Σελήνης σε επίσημο ιερό, μέσα στα όρια της αρχαίας πόλης³⁰, και σε ιερό τέμενος, όπως φαίνεται από τους παραπάνω όρους, εκτός της πόλης. Το γεγονός αυτό δεν είναι μοναδικό στη Λήμυν. Το διαπιστώνουμε και στην Ηφαιστία, με το ιερό των Καβείρων, που ανήκε στην πόλη, να εί-

ρώνουν τρία τάλαντα ενώ οι Μυρινάι ένα και μισό, δηλαδή ο φόρος μειώνεται στο μισό του αρχικού ποσού. Η μείωση αυτή του φόρου θα πρέπει να έχει σχέση με την εγκατάσταση των Αθηναίων κληρούχων στο νησί και την παραχώρηση τιμήματος της γης σ' αυτούς.

Στη Λήμυνα υπήρχε επίσης "έκκλησια και δήμος τῶν τετελεομένων", δηλαδή των μυημάτων στα Καβείρια μωστήρια. Από τις επιγραφές φαίνεται ότι εξεδίδεψε ψηφισμάτων και λειτουργούσε όπως ακριβώς και ο δήμος των κληρούχων της Λήμυνας. Η "έκκλησια τῶν τετελεομένων" ψηφίζει να τιμήσει τον Αριστοκράτη, ταύμα των ιερών χρημάτων των Καβείρων, για τις υπηρεσίες που προσέφερε, στην ar. X10 Καβείριο επιγραφή (εικ. 3) του δεύτερου μισού του 3ου αι. π.Χ., που ήλθε στο φως κατά τη διάρκεια των ανασκαφών στο ιερό των Καβείρων στη Λήμυνα, όπως ακριβώς και στην ar. X8 Καβείριο επιγραφή προς τιμήν του Νικόστρατου Αρχεδήμου Φηγαιάνως, ταύμα επίσης των ιερών χρημάτων²⁶. Λειτουργήμα στενά δεμένο με τη λατρεία των Καβείρων ήταν αυτό του "κοσμητή" (ισως ασχολίσταν με το ντύσιμο της θεότητας), όπως φαίνεται στην εννεάτηχη αναθηματική επιγραφή (ar. X21, Καβείριο) στους Μεγάλους Θεούς από τον Δέξιππο, το γιο του Παγχάρου, του 1ου αι. π.Χ.²⁸. Την εγκατάσταση Χαλκιδέων

6. Ar. 2174, αναθηματική στήλη σχετική με επισκευή στοών του ιερού των Μεγάλων Θεών.

vai κτισμένον έξω από τα τείχη της πόλης.

Δύο όροι από τη Λήμνο βεβαιώνουν ότι στο νησί υπήρχε θρησκευτική οργάνωση των Οργεώνων με προστάτιδα θεότητα τον Ηρακλή³¹. Ο ένας από αυτούς βρέθηκε στην Κώμη, θέση όπου ακόμα και σήμερα βλέπεται κανές τα ερείπια μεγαλοπρεπού ναού, αφερώμενου στη λατρεία του Ηρακλή. Φαίνεται ότι οι Οργεώνες της Λήμνου ήταν αναγνωρισμένοι από την πολιτεία, αφού δάνειζαν χρήματα με υποθήκη σπίτια και χωράφια. Μάλιστα για τη διεπεραίωση των υποθέσεων αυτών υπήρχε "γραμματείον δργεωνικόν".

Το ar. 2049 ψήφισμα προς τιμήν του επιμελητή Θεοφίλου Μελιτώνος από το δήμο της Αλωπεκής μας πληροφορεί ότι στα μέσα του 4ου αι. π.Χ. γίνονταν στη Λήμνο γιορτές προς τιμήν του Διόνυσου, τα ονομαζόμενα Διονύσια. Κατά τη οιάρκεια των γιορτών διεξήγανταν και αγώνες τραγωδίας και αναγγέλλονταν τα ψηφίσματα του Δήμου.

Στη Λήμνο ο θεός λατρευόταν με την κατ' εξοχήν ιδιότητά του ως θεός του κρασιού, η οποία επιβεβαιώνεται με την πλούσια παραγωγή οίνου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα και την απεικόνιση της κεφαλής του θεού καθώς και των οινοսτακών συμβόλων του σε νομίσματα της Ηφαιστίας.

Η παρουσία του θεού της φωτιάς και της μεταλλουργίας, του Ηφαίστου, στη Λήμνο, όπου, κατά τους μύθους, είχε την εραστήριά του ο θεός, ήταν δικαιολογημένη από την ηφαιστειογενή σύσταση του έδαφους του νησού, τη δεξιοτεχνία των μεταλλουργών κατοίκων του και τη θέση του μπροστά στον Ελλήσποντο και στο δρόμο προς τις πηγές των μεταλλείων του Ευενέου Ποντού και της Μ. Ασίας. Είναι γνωστό ότι ο Ηφαίστος ήταν πολιούχος θεός της Ηφαιστίας, όμως την πρώτη γνωστή μαρτυρία αγώνων προς τιμήν του πληροφορούμεθα από την ar. 2170 επιγραφή του μουσείου (εικ. 2), που χρονολογείται στα χρόνια του Σεπτιμίου Σεβήρου. Ο Αρί-

σταρχος, γιος του Γεμέλλου από τον Πειραιά, εκτός από τους τίτλους του στρατηγού και του επιμελητή της γυμνασιαρχίας, κατέχει και τον τίτλο του "αγωνοθέτη των Ηφαιστείων".

Στο στενό κύκλῳ του θεού ανήκαν οι Κάβειροι, που θεωρούνται παιδιά ή εγγόνια του Ηφαίστου. Λατρεύονταν ως θεότητες της μεταλλουργίας, της γονιμότητας, του αμπελιού και της θάλασσας. Την υπόσταση τους ως μεταλλουργών συμπεριένομε και από την ιδιαιτέρη ονομασία που είχαν στη Λήμνο. Ήταν γνωστοί ως Καρκίνοι, δηλαδή καβούρια με δαγκάνες, που τις παρομοιαζαν με τις λαβίδες του οιδηρουργού. Είναι γνωστή η μυστηριακή φύση της λατρείας των Καβειρίων στο νησί, που είχε σχέση με την αναγέννηση της φύσης. Το ιερό τους είναι κτισμένο στο ακρωτήριο Χλόη, βόρεια του κόλπου του Πουρνιά, απέναντι από την πόλη της Ηφαιστίας, στην οποία και ανήκε. Μεγάλοι θεοί ονομάζονται οι Κάβειροι στην ανθημιατική επιγραφή ar. 2174 του μουσείου από την Ιμβρο (εικ. 6)³². Ο Τίτος Ανναίος Πρέμιος αναλαμβάνει να επισκευάσει με έξοδα του τις στοές του ιερού των.

Στις ar. X9a Καβειρίου (εικ. 1) και X20 Καβειρίου επιγραφές από το ιερό των Καβειρίων, στην οποίες έχει χαραχθεί τιμητικό ψήφισμα προς τιμήν των θεωρών, των σταλμάνων από το δήμο των Αθηναίων κληρούχων της Μύρινας στο ιερό των Καβειρίων στην πρώτη, και πράξη απελευθέρωσης δούλου στη δευτέρη, αναφέρεται ωθοσία στην επηρίπαιο γιορτή των Ωραίων στο χώρο του ιερού των Καβειρίων. Από τη χρονολόγηση των επιγραφών στο δεύτερο μισό του 3ου αι. π.Χ. και στον 1ο αι. π.Χ. αντίστοιχα συμπεριένομε ότι για δύομά και άνων γιορτάζονταν η παραπάνω επήριπαιο γιορτή κατά τη διάρκεια της αγοίης, στην οποία, εκτός από θυσίες στους Κάβειρους, περιλαμβανόταν και στολισμός του ιερού. Κατά τη διάρκεια της γιορτής ανακοινώνοταν απελευθέρωση δούλων.

Μια ιδιαιτέρη κατηγορία επιγραφών του μουσείου αναφέρεται σε χειραφήσεις δούλων. Είναι γνωστό από φιλολογικές πηγές και επιγραφικές μαρτυρίες ότι

κατά τη διάρκεια γιορτών, ιδίως του Διονύσου, ανακοινώναν τις χειραριθμήσεις στολάβων: "ἀφίεσαν ἀπέλευθέρους μάρτυρας (τῆς ἀπέλευθερίας) τούς Ἑλλήνας παιούμενοι"³³ στην Αθήνα και την Πελοπόννησο. Οι επιγραφές του μουσείου με το παραπάνω περιεχόμενο, τρεις στο σύνολό τους, ήλθαν στο φως κατά τη διάρκεια των ανασκαφών στο ιερό των Καβείρων στη Λήμνο. Φαίνεται ότι το Καβείριο της Λήμνου είχε αποκτήσει μεγάλη σημασία για τις απελευθερώσεις των στολάβων, όχι μόνο μέσα στα στενά όρια της Λήμνου αλλά και της Αθήνας, όπως μας πληροφορεί η αρ. X20 Καβείριο επιγραφή³⁴. Ο Σκαμανδρίος Ολυμπίκου Αφιδναίος, Αθηναίος της μιτρόπολης, απελευθερώνει τον γνιόχο του στο ιερό των Καβείρων κατά τη διάρκεια της γιορτής των Ωρáων. Οι απελευθερώμενοι δουλοί έμεναν κάτω από την προστασία των Μεγάλων Θεών. Η ανακοίνωση της απελευθέρωσης γινόταν από έναν ειροκρήκο, ο οποίος χειροτονόταν για το λόγο αυτό και αναλάμβανε να "στηλογραφήσῃ" τα σχετικά ψηφίσματα της εκκλησίας των τετελεσμένων ή του δήμου των Αθηναίων της Ηφαιστίας. Φαίνεται ότι υπήρχαν ειδικές στήλες, όπου αναγράφονταν τα ψηφίσματα των ξεγορών και των χειραριθμήσεων των δουλών σε όλες τις εποχές. Αυτό μας διδάσκει η αρ. X18 Καβείριο επιγραφή³⁵, η οποία είναι χαραγμένη και στις τέσσερις πλευρές της μαρμάρης της στήλης με επιγραφές που χρονολογούνται από το 2ο αι. π.Χ. έως τον 1ο αι. μ.Χ. Όλες οι επιγραφές του μουσείου της Λήμνου, και κείμενα σχετικό με την απελευθέρωση δουλών, χρονικά τοποθετούνται στους αιώνες της παραπάνω επιγραφής.

Τέλος, στο μουσείο υπάρχουν και οι επιτύμβιες επιγραφές, οι οποίες είτε είναι χαραγμένες στηλές αετωματικές ή χωρίς αετωματική επιστήψη, με απλή αναγραφή του ονόματος του νεκρού, είτε σε επιτύμβιες στήλες με ανάγλυφη παράσταση και το όνομα του νεκρού. Από τα ονόματα των νεκρών μαθαίνουμε ότι οι επιγραφές αναφέρονται και σε Αθηναίους κληρουχούς στο νησί (αρ. 2171) και σε ντόπιους Λημνίους (αρ. 2167, 2165 κλπ.).

Οι επιγραφές που βρίσκονται στο μουσείο της Λήμνου και προέρχονται από τα γειτονικά νησιά της Ιμβρου και της Τενέδου είναι στο συνολό τους επιτύμβιες ενεπιγραφές στήλες και μια αναθηματική επιγραφή (αρ. 2174), που, όπως αναφέραμε και παραπάνω, έχει σχέση με την επισκευή στον του Καβείρου (εικ. 6).

Σημειώσεις

- Ο αριθμός των επιγραφών, που βρίσκονται στο μουσείο της Λήμνου και στις οποίες περιληπτικά θα αναφερθούμε, είναι μικρός σε σχέση με την πληθώρα των επιγραφών που διαβάζουμε στη βιβλιογραφία, τη σχετική με επιγραφές από τη Λήμνο, οι οποίες έχουν καθέλι. Σημαντική βοηθεία, δύον απόφοιτοι πληροφορίες σχετικές με το βίο και την πολιτεία της Λήμνου στην αρχαιότητα, αντέλλει κανένας και από επιγραφές άλλων περιοχών, ίδιων των Αθηνών, μια που από τα τέλη του βου αι. π.Χ. υπήρχαν στενοί δεσμοί μεταξύ Αθηνών και Λήμνου. Η σημερινή πληροφόρηση σπάρικε σχεδόν αποκλειστικά στις λιγοστές επιγραφές της μουσειακής έκθεσης και των αποθηκών του μουσείου της Μύρων Λήμνου.
- Susini, G., «Note di epigrafia Lemnica», *AASAtene*, 1952 - 1954, σ. 321-22, αρ. 3, εικ. 3.
- Accame, S., «Iscrizioni del Cabirio di Lemno», *AASAtene*, 1941 - 1943, σ. 75 κε., αρ. 2.
- Accame, S., δ.π., αρ. 5.
- Θουκυδίδης 3.5.1, 4.28.4, 5.8.2, 7.57.
- IG, I, αρ. 443.
- IG, I, αρ. 444.
- IG, XII, 8, αρ. 3.
- Δημοσθένους, Κατά Φιλίππου A, 4, 34.
- IG, XII, 8, αρ. 26. Reinach, S., «Inscription de Lemnos», *BCH*, 4, 1880, σ. 542-546.
- Serge, M., «Iscrizione Greche di Lemno», *AASAtene*, 1939-1940, σ. 289 κε., αρ. 1, από Ηρακλεια.
- Cousin, G., - Durrbach, F., «Inscriptions de Lemnos», *BCH*, 9, 1885, σ. 48κε., αρ. 2. IG, XII, 8, αρ. 5.
- Ar. X9a Καβείριο: Accame, S., δ.π., αρ. 3. Ar. 2052: βλ. παρ. αρ. 8. Ar. X11 Καβείριο: Accame, S., δ.π., αρ. 5.
- IG, II, 593, και III, 318.
- Ar. X7 Καβείριο: Accame, S., δ.π., αρ. 1. Ar. X12 Καβείριο: Accame, S., δ.π., αρ. 6.
- Ar. 2170: Follet, S., «Inscription inédite de Myrina», *AASAtene*, 1974-1975, σ. 309-312.
- IG, XII, 8, αρ. 19.
- Ar. 2049: IG, XII, 8, αρ. 4. Cousin, G., - Durrbach, F., δ.π., σ. 54-58, αρ. 3. Υπερείδου, Απολογία υπέρ Λυκόφρωνος 14.
- CIA II, 469, 470, 594, 595.
- Δημοσθένους, Κατά Φιλίππου A, 4, 27. Υπερείδου, Απολογία υπέρ Λυκόφρωνος 17 και 18.
- CIA II, 488, 592 και 593. Ar. 2190: βλ. παρ. αρ. 10.
- Τσούντας, Χρ., «Λογοδοσία αρχών του εν Ελευσίνι ιερού», *AE*, 1883, σ. 123. CIA III, 834b. Foucart, P., «Note sur les comptes d'Eleusis sous l'archontat de Kephisophon», *BCH*, 8, 1884, σ. 197.
- IG, XII, 8, αρ. 2.
- CIA I, 226-240.
- Ar. X10 Καβείριο: Accame, S., δ.π., αρ. 4. Ar. X8 Καβείριο: βλ. παρ. αρ. 3.
- Ar. X21, Καβείριο: Accame, S., δ.π., αρ. 17.
- Ar. 2056: IG, XII, 8, αρ. 18. Ar. 2169: Serge, M., δ.π., αρ. 12 από Ηρακλεια.
- Serge, M., δ.π., αρ. 2.
- Λήμνος, Αρχαιολογικό Μουσείο, Οδηγός, 1993, σ. 51 και εικόνα.
- Serge, M., δ.π., αρ. 5.
- IG, XII, 8, αρ. 19 και 21.
- IG, XII, 8, αρ. 73.
- Αισχίνου, Κατά Κητηριώντος III, 41: «τοὺς αὐτῶν οἰκέτας ἀφίεσαν ἀπέλευθέρους, μάρτυρας τους Ἐλληνας πιονισμένοι».
- Accame, S., δ.π., αρ. 16.
- Accame, S., δ.π., αρ. 14.

The Inscriptions of the Archaeological Museum of Myrina, Lemnos

L. Achellara

The few inscriptions of the Archaeological Museum of Myrina, few if only compared to the plethora of the recorded ones in the bibliography for Lemnos, do not fall short of valuable information on history, civilization, religion and the general course of the island in antiquity and especially on the status quo that prevailed on Lemnos after the Athenians, under the leadership of Miltiades, took over and established there their *klerouchoi*. These inscriptions derive from excavations on Lemnos –at Myrina, Hephæstia and the Sanctuary of the Kaveirion—and from accidental finds from this as well as from the neighboring Imbros and Tenedos island. Most of the inscriptions are decrees honouring individuals, natives or *klerouchoi*, who, in various ways, had benefited the *dēmoi* of the Lemnian "dipolis" (= with two cities). Funerary and votive inscriptions also exist while others are relevant to the liberation of slaves or to setting the boundaries of sanctuaries, houses and fields.